

GOGOL

A KÖPÖNYEG

Makai Imre fordítása

Az ügyosztályon történt, jobb, ha nem is nevezem meg, melyiken. Nincs a világon mogorvább valami a mindenféle ügyosztályoknál, kancelláriáknál, irodáknál, egyszóval a különféle hivatali testületeknél. Ma már minden magánember azt hiszi, hogy az ő személyében az egész társadalmat sértik meg. Azt mondják, a minap is beadvány érkezett egy járási rendőrkapitánytól, már nem emlékszem, melyik városból. Ebben a beadványban a rendőrfőnök világosan kifejti, hogy az állami rendeletekre fittyet hánynak, és hogy az ő szentséges nevét hiába veszik. Ennek bizonyítására valami regényforma műnek óriási kötetét is mellékelte, amelyben minden tizedik oldalon előbukkan egy járási rendőrkapitány; olykor-olykor egészen pityókás állapotban. Így hát - hogy elkerüljünk mindenféle kellemetlenséget - legjobb lesz, ha a szóban forgó ügyosztályt egy ügyosztálynak nevezzük.

Tehát egy ügyosztályon szolgált egy hivatalnok. Nem mondhatnánk, hogy nagyon kiváló hivatalnok: alacsony, kissé ragyás, kissé rőt, sőt kissé vaksi is volt, homloka fölött tar sáv, mindkét orcája barázdás, arcának színe meg olyan, amelyet „aranyeres”-nek neveznek... Mít csináljunk?! A pétervári éghajlat az oka! Ami a rangját illeti (mert nálunk mindenekelőtt a rangot kell megemlíteni), úgynevezett örökös címzetes tanácsos volt. E rang rovására - amint köztudomású - untig eleget csipkelődtek és szellemeskedtek különféle írók, akiknek megvan az a dicséretre méltó szokásuk, hogy arra vetik rá magukat, aki nem tud visszaharapni. A hivatalnok családneve Basmacskin¹ volt. Már a nevében is látszott, hogy valamikor a cipőtől származott. De hogy mikor, melyik korszakban és milyen módon származott a cipőtől, azt homály borítja. Apja is, nagyapja is, sőt sógora is, és kivétel nélkül valamennyi Basmacskin csizmát viselt, legfeljebb évente háromszor új talpat veretett rá. Keresztnevén és apai nevén Akakij Akakijevicsnek hívták. Lehet, hogy az olvasó kissé furcsának és keresettnak ítéli, de meggyőződhet róla, hogy ezt egyáltalán nem keresték; a körülmények maguktól alakultak úgy, hogy semmiképpen sem lehetett más nevet adni neki. Ez pedig pontosan így történt: Akakij Akakijevics, ha emlékezetem nem csal, a március huszonharmadikára virradó éjszaka született. Megboldogult anyja - egy hivatalnok felesége, nagyon jószágos asszony - intézkedett, hogy megkereszteljék, amint illik. Az anyja még gyermekágyban feküdt, az ajtóval szemközt, jobb kéz felől a koma állt, Ivan Ivanovics Jeroskin, igen kiváló ember, aki mint irodafőnök szolgált a szenátusban, mellette pedig Arina Szemjonovna Belobrjuskova, a komaasszony, egy kerületi kapitány felesége, ritka erényes asszonyság. A gyermekágyas asszonyra bízta, hogy e három név közül azt válassza, amelyiket akarja: Mokiynak, Szossziynak vagy pedig Hozdazat vértanú nevére kereszteljék-e a gyermeket. „Nem - gondolta magában a megboldogult -, ezek mind olyan furcsa nevek.” Hogy kedvében járjanak, fellapozták a kalendáriumot más helyütt is; megint három névre bukkantak: Trifilij, Dula és Varahaszj. „Micsoda istenverése! - mondotta az öregasszony. - Milyen különös név ez mind, én bizony soha még csak hallani sem hallottam ilyeneket. Még ha Varadat vagy Varuh volna, de Trifilij meg Varahaszj!”

¹ Cipész

Arrább lapoztak még egyszer. Most ezek kerültek elő: Pavszikahij és Vahtyiszij. „No, most már látom - mondotta az öregasszony -, hogy minden bizonnyal ez a gyermek, sorsa! És ha egyszer így van, inkább hívják úgy, mint az apját. Az apja Akakij volt, legyen a fia is Akakij...” Így keletkezett az Akakij Akakijevics név. A gyermek, miközben megkeresztelték, sírni kezdett, és olyan fintorokat vágott, mintha előre érezte volna, hogy címzetes tanácsos lesz belőle. Szóval ez így történt. Mindezt csak azért mondtuk el, hogy az olvasó maga is láthassa: ez teljességgel szükségszerűen történt így, és más nevet semmiképpen sem adhattak neki. Mikor és mely időkben lépett az ügyosztály kötelékébe, ki nevezte ki, erre már senki sem tudott visszaemlékezni. Akárhány igazgató és egyéb tisztviselő váltotta is egymást, őt mindig ugyanazon a helyen, ugyanabban a helyzetben, ugyanabban a tisztségben, ugyanannak a másoló hivatalnoknak látták; így aztán később azt hitték, hogy valószínűleg köznapi egyenruhában és kopasz fejjel, kész hivatalnokként jött a világra is. Az ügyosztályon semmiféle tiszteletet sem tanúsították iránta. Az altisztek nem álltak fel, ha elment előttük, sőt ügyet sem vetettek rá, mintha közönséges légy repült volna keresztül a várószobán. Főnökei hidegen, kényúr módjára bántak vele. Egyik-másik helyettes irodafőnök egyszerűen az orra alá dugta az iratokat, még azt sem mondta: „Másolja le”, vagy „Lám, ez érdekes, jó kis akta”, vagy valami barátságosat, ahogy jól nevelt tisztviselők között szokás. És ő elvette, csak a papírra meredt, nem nézte, ki tette oda neki, és volt-e joga hozzá. Elvette és nyomban nekilátott, hogy lemásolja. A fiatal hivatalnokok folyton gúnyolták, élcelődtek vele - már amennyire kincstári szellemességükből tellett. Ott, előtte meséltek róla meg a gazdasszonyáról, egy hetvenesztendős vénasszonyról különféle kiagyalt eseteket; azt pletykálták, hogy a banya elagyabugyalja őt, majd pedig faggatták, mikor lesz a lagzi, papirosdarabokat szórtak a fejére, és azzal ugratták, hogy esik a hó. De Akakij Akakijevics egy árva szót se felelt, mintha senki se lett volna körülötte. Mindennek még a munkájára sem volt semmi hatása: az efféle kötekedések közepette sem csinált egyetlenegy hibát sem a másolásban. Csak ha már túlságosan tűrhetetlenné vált az évődés, amikor a karját lökdösték, és zavarták munkájában, akkor nyitotta ki a száját: „Hagyjanak békében! Minek bántanak?!” És volt valami furcsa ezekben a szavakban meg a hangban, ahogyan kiejtette. Ki lehetett érezni belőle valamit, ami oly nagy szálnalmat keltett, hogy egy fiatalember, akit csak nemrég neveztek ki, és aki a többiek példáján felbuzdulva, megengedte magának az élcelődést, hirtelen abbahagyta, mintha szívébe nyilallott volna, és attól fogva mintha minden megváltozott volna számára: mindent más színben látott. Mintha valami természetfeletti erő taszította volna el kollégáitól, akiket illedelmes, nagyvilági embereknek tartott, amikor megismerkedett velük. És később, legvidámabb pillanataiban is, sokáig meg-megjelent képzeletében az alacsony, kopasz hivatalnok, amint szívbe markoló hangon mondja: „Hagyjanak békében! Minek bántanak?!” Ezekben a szívbe markoló szavakban más szavak is csengtek: „Hiszen én felebarátod vagyok.” És ez a szegény fiatalember eltakarta arcát tenyerével, s azután is, egész életén át, sokszor összeretent, amikor látta, milyen sok embertelenség van az emberekben, milyen sok vadság és durvaság rejtőzik a finom nagyvilági külső alatt, Istenem, még abban az emberben is, akit ország-világ nemesnek, becsületes embernek ismer...

Aligha akadna ember a világon, aki annyira egybeforrott volna hivatalával. Nem volna elég, ha azt mondanók, hogy buzgón szolgált, nem, nem, ő szeretettel szolgált hivatalában. Ott, másolás közben, valami sajátos, változatos és kellemes világ tárult ki előtte. Arcán gyönyörűség tükröződött. Némelyik betűt különösen szerette; ha a másolásban ezekhez ért, egészen magánkívül volt, elmosolyodott, kacsintott egyet-egyét, még a szájával is segített, úgyhogy az arcán szinte el lehetett olvasni minden betűt, amelyet a tolla a papírra vetett. Ha szorgalmának megfelelően előléptették volna, nagy meglepetésére talán még államtanácsosi rangra emelkedett volna; de - élcelődő kollégái szavával élve - ő csak kapsot szolgált a gomblyukába rendszalag helyett, meg aranyeret a hátuljába. Egyébként nem mondhatnám, hogy senki sem

vette figyelembe. Egy igazgató, aki igen jó ember volt, meg akarta jutalmazni a hosszú szolgálatért, a közönséges másolásnál valamivel fontosabb munkát adott neki: nevezetesen egy kész akta alapján egy másik hivatalnak szóló átiratot kellett volna készítenie. Az egész feladat abból állt, hogy változtassa meg a címet, az ígéket helytel-közzel tegye át első személyből harmadikba. Ez olyan fejtörést okozott neki, hogy egészen beleizzadt, folyton a homlokát törölgette, és végül is azt mondta: „Adjon inkább valami másolnivalót!” Attól kezdve mindörökre meghagyták másolónak. A másoláson kívül szinte semmi sem létezett számára. Ruhájával nem törődött: köznapi egyenruhája nem zöld, hanem vöröses korpaszínű volt. Olyan alacsony, keskeny gallér volt rajta, hogy amikor nyaka kinyúlt a gallérból - bár nem is volt hosszú -, szokatlanul hosszúnak látszott, mint azoké a gipszkandúroké, amelyeket a külföldi oroszok tucatjával hordanak a kalapjukon. Valami mindig hozzátapadt a kabátjához: vagy egy szál széna, vagy valami céna; ezenkívül megvolt az a különös ügyessége, hogy az utcán jártában-keltében mindig éppen akkor ért valami ablak alá, amikor szemetet hajítottak ki rajta, és ilyenformán folyton hordozott a kalapján hol görögdinnye-, hol sárgadinnyehéjat vagy más efféle hulladékot. Soha életében nem figyelt arra, mi történik, mi megy végbe az utcán nap nap után, amire pedig - tudvalevő - mindig ügyel a magaszörű hivatalnokember, főként a fiatalja. Fürkésző, fürge tekintetük annyi mindenre kiterjed, hogy még azt is észreveszik, ha a túlsó oldalon lereccsen valakinek a nadrágjáról a talpalló, ami mindig kaján mosolyt csal az arcukra. De Akakij Akakijevics, még ha ránézett is valamire, minden a maga tiszta, egyenletes kézírással kicirkalmazott sorait látta, és legfeljebb csak akkor vette észre, hogy nem annyira a sor közepén, mint inkább az utca közepén halad, ha egy-egy ló - az ördög tudja, honnan került elő - vállára tette pofáját, és orrlyukain valóságos szélvész fújt arcába. Ha hazament, rögtön asztalhoz ült, sebtiben behabzsolta káposztalevesét, megevett egy darab hagymás marhahúst, nem is érezte az ízét, megevett mindent, legyestül, mindenestül, amivel Isten épp megajándékozta. Mikor észrevette, hogy már dagadozik a hasa, felállt az asztal mellől, elővette tintatartóját, és a hazahozott iratokat másolgatta. Ha ilyesmi nem akadt, akkor külön a maga gyönyörűségére másolt valamit, ha az irat figyelemre méltó volt; nem ugyan a stílus szépsége miatt, hanem azért, mert valami új vagy fontos személynek szólt a címzés.

Még azokban az órákban is, amikor teljesen fakóra homályosult a szürke pétervári égbolt, amikor megvacsorázott, jóllakott az egész hivatalnoknépesség, ki hogy tudott, fizetése meg az ínye szerint, amikor már mindenki kipihente magát a hivatali tollsercegés, lótás-futás, a saját és a mások halaszthatatlan elfoglaltsága s minden egyéb után, amit a serény ember a maga jószántából nyakába vesz, többet is a kelleténél; amikor a hivatalnokok sietnek élvezetekre fordítani szabad idejüket: a fürgebbje színházba rohan; aki különféle női kalapok mustrálására szánta szabad óráját, az utcára megy; akad, aki estélyre siet, hogy valami takaros fehérnép, egy-egy kisebb tisztviselő kör csillaga körül mulassa el üres idejét; némelyik - és az a leggyakoribb eset - egyszerűen átballag a magaformájú hivatalnoknak a harmadik vagy második emeleten levő kétszoba-konyhás, előszobás, némileg divatos igényű kis lakásába, ahol lámpa vagy más holmi díszleg, amely sok áldozatba, ebédekről, szórakozásokról való lemondásba került; egyszóval még akkor is, amikor a hivatalnokok mind egy szál szét-széledtek barátaik kis lakásaiba, hogy lejátsszanak egy-egy fergeteges whistpartit, mialatt az olcsó kétszersült mellé teát kortyolgatnak poharukból, hosszú szárú csibukból eregetik a füstöt, osztás közben magasabb társaságból kiszivárgott pletykát mesélnek, amiről soha, semmi szín alatt sem tud lemondani az orosz ember, vagy ha már egyáltalán nincs mit újságolniuk, akkor az örök adomát mondják el újra meg újra arról a parancsnokról, akinek azt jelentették, hogy levágták a Falconet-emlékmű lovának a farkát - szóval még akkor is, amikor mindenki igyekszik szórakozni, Akakij Akakijevics semminemű szórakozásnak nem engedte át magát. Senki sem mondhatta, hogy bármikor is találkozott vele valamilyen estélyen.

Amikor kedvére kiszórakozta magát a másolással, aludni tért, s már előre mosolygott, ha a holnapi napra gondolt: majd csak küld valami másolnivalót holnap is az Isten. Így folydogált e hivatalnok békés élete, aki beérte négyszáz rubeles évi fizetésével, meg volt elégedve sorsával, és eléldegélt volna talán késő aggkoráig is, ha nem lenne olyan sok mindenféle baj, amelyekkel tele van szórva nemcsak a címzetes, hanem még a titkos, valóságos, udvari és mindenféle tanácsosok élete útja is; még azoké is, akik senkinek sem adnak, de akik maguk sem fogadnak el senkitől sem tanácsot.

Van Pétervárott egy kérlelhetetlen ellensége mindazoknak, akik évi négyszáz vagy e körüli fizetést kapnak. Ez az ellenség nem más, mint az északi hideg, bár egyébként azt mondják, hogy a hideg nagyon egészséges. Reggel kilenc órakor, éppen amikor az utcák tele vannak hivatalba igyekvőkkel, olyan csípős, erős fricskákat osztogat válogatás nélkül mindenkinek az orrára, hogy szegény hivatalnokok határozottan nem tudják, hová tegyék az orrukat. Ilyenkor, amidőn még a magasabb tisztséget viselők homlokát is megfájdítja a fagy, és könnyet facsar a szemükből, a szegény címzetes tanácsosok teljesen védtelenek. Egyedüli menekvésük abból áll, hogy vékony kabátjukban minél hamarabb végigszaladnak öt-hat utcán, és azután addig topognak a kapus szobájában, míg ilyen módon kellőképpen fel nem olvad minden - útközben befagyott - tehetségük, a hivatali tennivalók ellátására szolgáló minden talentumuk.

Akakij Akakijevics egy idő óta azt érezte, hogy hátát és vállát valahogy különösen süti a hideg, pedig iparkodott minél gyorsabban befutni a rendes távolságot. Végül eszébe jutott, hogy vajon nem a köpönyegével van-e valami baj. Miután alaposan szemügyre vette, felfedezte, hogy két-három helyütt, éspedig éppen a hátán meg a vállán, olyan vékonyra nyúlt, mint a szita. A posztó annyira elkopott, hogy a szél ki s be járhatott rajta, a bélés is szétfeszlett. Tudnunk kell, hogy Akakij Akakijevics köpönyege szintén a hivatalnokok gúnyos élceinek céltáblájául szolgált. Megtagadták tőle a tisztességes „köpönyeg” nevet, és hacukának csúfolták. Való igaz, különös szabása volt: gallérja évről évre kisebb lett, mert más részeinek aláfoltozására szolgált. A foltozás nem volt a szabómesterség remeke, sőt éppenséggel nagyon otrombának és lomposnak hatott. Amikor Akakij Akakijevics látta, hányadán áll a dolog, megállapította, hogy a köpönyeget el kell vinni Petrovicshoz, a szabóhoz, aki valahol a harmadik emeleten lakott a hátsó lépcsőnél. Ez a szabó - noha szeme kancsal, és egész arca ragyavert - eléggé sikeresen foltozgatta a hivatalnokok és mások nadrágjait, frakkjait, persze csak ha józan állapotban volt, és nem törte fejét valami más vállalkozáson. Erről a szabóról, persze, nem volna szükséges sokat beszélni, de mivel már az jött divatba, hogy az elbeszélésben minden személy jellemét teljes pontossággal meg kell rajzolni, nincs mit tenni, gyerünk, ide azzal a Petroviccsal, hadd fesse le! Kezdetben egyszerűen Grigorijnak hívták, és jobbágy volt valami uraságnál; Petroviccsnak azóta nevezte magát, amikor megkapta szabadságlevelét, és jócskán inni kezdett, eleinte csak nagy ünnepeken, később válogatás nélkül minden egyházi ünnepnapon, ahol csak kereszt áll a naptárban. Ebben a tekintetben hű maradt nagyapja szokásához, és valahányszor perpatvar támadt emiatt a családban, nagyvilági dámának és németnek szidta a feleségét. Ha már kiböktük, hogy felesége is van, órála is szólni kell egy-két szót. De sajnos, nem sokat tudunk róla, legfeljebb annyit, hogy Petrovics felesége, meg azt, hogy főköttöt hord, és nem keszkenőt; de úgy látszik, szépségével egyáltalán nem dicsekedhetett, mindenesetre csupán a gárdakatonák vetettek egy-egy pillantást a főköttője alá, ha útjukba került, olyankor rántottak egyet a bajuszukon, és különös hangokat hallattak.

Amikor Akakij Akakijevics felfelé baktatott a Petrovicshoz vezető lépcsőn - amely (meg kell adni az igazat) csupa víz volt a sok mosólétől, és belevette magát az a szeszszag, amely csak úgy csípi a szemet, és mint tudjuk, állandóan ott leng minden pétervári ház hátulsó lépcsőjén -, szóval, amikor Akakij Akakijevics felfelé haladt ezen a lépcsőn, már azon fött a feje, hogy mennyit kér Petrovics, és gondolatban úgy határozott: nem ad többet két rubelnél. Az ajtó

nyitva állt, mert a háziasszony valami halételt készített, akkora füstöt csinált a konyhában, hogy még a svábbogarakat sem lehetett látni. Akakij Akakijevics úgy ment át a konyhán, hogy még a gazdasszony sem vette észre. Végre belépett a szobába, és megpillantotta Petrovicsot, aki egy széles, festetlen faasztalon ült, maga alá húzott lábbal, mint egy török basa. A munkájuk mellett ülő szabók szokása szerint, mezítláb dolgozott. Mindenekelőtt a hüvelykujja tűnt szembe. Akakij Akakijevics nagyon jól ismerte ezt a hüvelyket, és rajta a vastag, elnyomorodott karmot, amely olyan kemény volt, mint a teknősbéka páncélja. Petrovics nyakában egy gombolyag selyemcérna és fonál lógott, a térdén meg valami ócskaság hevert. Már vagy három perce próbálta a cérnát a tű fokába fűzni, de nem talált bele, és ezért nagyon mérges volt a sötétségre, sőt magára a cérnára is. „Nem megy bele a nyavalyás; ej, megeszi az életemet ez a vacak!” - dörmögte halkán. Akakij Akakijevicsnek kellemetlen volt, hogy abban a pillanatban érkezett, amikor Petrovics bosszankodott: olyankor szeretett rendelni nála valamit, amikor Petrovics már kissé felöntött a garatra, vagy ahogy a felesége kifejezte: „Fejébe szállt a bundapálinka a félszemű ördögnek!” Ilyen hangulatban rendszerint szívesen engedett az árból, ráállt mindenre, sőt minduntalan hajlongott és köszönte szépen. Igaz, hogy azután jött a felesége, és pityergett, hogy részeg volt az ura, azért vállalta olyan olcsón. No de ha az ember megtoldotta tíz kopejkával, azzal rendben is volt a dolog. De most úgy látszott, hogy Petrovics józan állapotban van, vagyis kemény, csökönyös, és hajlamos az ördög tudja, milyen árat szabni. Akakij Akakijevics sejtette ezt, és szeretett volna - ahogy mondani szokták - kereket oldani, de már el volt vetve a kocka. Petrovics rásandította fél szemét, és Akakij Akakijevics önkéntelenül is kibökte:

- Adj' isten, Petrovics!

- Fogadj' isten, uram - felelte Petrovics, és oldalvást Akakij Akakijevics kezére pillantott, mert látni akarta, miféle zsákmányt hozott.

- Hát én ezt... izé... neked... - Tudnunk kell, hogy Akakij Akakijevics javarészt ragokban, határozószókból s végül olyan segélyszócskákban fejezte ki magát, amelyeknek határozottan semmi értelmük sincs. Ha pedig valami nagyon nehéz dologról volt szó, szokása szerint egyáltalán nem is fejezte be a mondatot, úgyhogy igen gyakran így kezdte a beszédet: „Ez igazán egészen izé...” - de aztán nem jött semmi, maga is elfelejtette, mit akart mondani, vagy azt hitte, hogy már el is mondta.

- No, mi az? - kérdezte Petrovics, és jól szemügyre vette fél szemével Akakij Akakijevics ruháját, gallérjától kezdve az ujjáig, hátáig, aljáig, a gomblyukáig, amit mind nagyon jól ismert, hiszen az ő keze műve volt. No de ez a szabók szokása, ez az első dologuk, ha találkoznak valakivel.

- Én azért, izé, Petrovics... ez a köpönyeg... látod, a posztója... máshol még mindig egészen erős, csak egy kicsit belepte a por és ócskának látszik, de új, csak ezen a helyen egy kicsit izé... itt a hátán meg itt a vállán kopott egy picikét, no meg itt a másik vállán is, látod, ennyi az egész. Nincs is vele sok munka...

Petrovics elvette a hacukát, először kiterítette az asztalra, sokáig vizsgálgatta, csóválta a fejét, és fél kezével az ablakba nyúlt a burnótszelencéért, amelyet egy tábornok arcképe díszített, hogy kié, nem tudni, mert az a hely, ahová az arca esett, ujjal át volt lyukasztva, azután pedig négyzetes papírdarabbal ragasztották be. Petrovics szippantott egy kis dohányport, majd szétterítette a hacukát a karján, a világosság felé tartotta, úgy nézegette, és megint megcsóválta a fejét; aztán béléssel kifelé fordította; újból megrázta a fejét, megint levette a szelence fedelét a tábornokkal együtt, aki papirossal volt megragasztva, jó adag burnótot szippantott fel, becsukta, eldugta a szelencét, és így szólt:

- Nem, nem lehet kijavítani, rossz gúnya biz' ez!

Akakij Akakijevics szíve elszorult ezekre a szavakra.

- Miért nem lehet, Petrovics? - kérdezte csaknem rimánkodó hangon, mint valami kisgyermek.

- Hiszen csak az az egész baja, hogy elkopott a vállon, hiszen neked vannak valamilyen darabjaid...

- Foltnak valót még csak lehet találni, darabok akadnak - mondotta Petrovics -, de rávarni nem lehet: egészen avított portéka, ha hozzáér az ember a tüvel, máris szétmállik.

- Hadd málljék, te azonnal... oda is egy kis foltot...

- De nincs mire tenni a foltocskát, nincs miben megkapaszkodnia, vajmi gyengén tart már ez. Csak a neve posztó már ennek, ha egy kis szél fúj, szétrepül az egész.

No de azért csak varrd rá! Hogy is lehet, igazán így izé...

- Nem - mondotta Petrovics határozottan -, semmit sem lehet csinálni. Vacak az egész. Jobb, ha kapcát csinál belőle, ha jön a szigorú tél, mert a harisnya nem melegít. Azt csak a németek találták ki, hogy minél több pénzt harácsoljanak össze (Petrovics alkalomadtán szerette megcsipkedni a németeket), de köpönyeget bizony újat kell csináltatni.

Az „új” szóra mintha hályog ereszkedett volna Akakij Akakijevics szemére, és minden összekuszálódott előtte, ami csak a szobában volt. Csupán a Petrovics burnótszelencéje fedelén díszelgő, ragasztott fejű tábornokot látta.

- Hogyhogy újat? - kérdezte, mintha még mindig rosszat álmodnék. - Hisz nincs is rá pénzem.

- Igen, újat - mondotta Petrovics hóhéri nyugalommal.

- No de, ha már újat kellene, hát akkor az hogy is...

- Vagyis, hogy mibe kerülne?

- Igen.

- Hát, három ötvenest okvetlen rá kell szánni - mondotta Petrovics, és közben jelentősen összeszorította a száját. Nagyon szerette a hatást keltő szavakat, szerette hirtelen meg-hökkenteni az embereket, és aztán oda-oda sandított, hogy milyen gondterhes pofát vágnak hozzá!

- Százötven rubel egy köpönyegért?! - kiáltott fel szegény Akakij Akakijevics, még hozzá talán először kiáltott fel, amióta a világon van, mert mindig nevezetes volt csendes beszédjéről.

- Igen, uram - mondotta Petrovics -, igen, de milyen köpönyeg az! Ha nyusztgallért teszünk rá, és rábiggyesztünk egy selyembéléses kámzsát, már kétszázba is belekerül.

- Petrovics, kérlek - mondotta Akakij Akakijevics esdeklő hangon, és eleresztette a füle mellett, mert igyekezett nem is hallani Petrovics szavait és hatásvadászó megjegyzéseit -, csak foltozd meg valahogy, hogy legalább még egy darabig hordani lehessen.

- De nem lehet, ebből már nem lesz semmi: én hiába ölnék bele annyi munkát, maga meg potyára dobna ki a pénzét - mondotta Petrovics, és Akakij Akakijevics teljesen megsemmisülve tántorgott ki e szavak hallatára.

Petrovics még sokáig mozdulatlanul állt Akakij Akakijevics távozása után, jelentőségteljesen összeszorította ajkát, és nem látott munkához, mert igen nagyon meg volt elégedve, hogy se ő maga nem adta be a derekát, se a szabómesterségre nem hozott szégyent.

Akakij Akakijevics úgy támolygott ki az utcára, mint az alvajáró. „Ej, micsoda csapás, micsoda baj! - dünnyögte magában. - Igazán nem gondoltam volna, hogy így fog kiütni.” Némi hallgatás után hozzátette: „Hát így van ez! Mi lett a vége! Igazán, egyáltalán nem is hittem volna, hogy így lesz!” Ezután megint hosszú hallgatás következett, majd újból megszólalt: „Így hát úgy... Lám csak, valóban milyen váratlan... Ilyen még nem volt! Micsoda körülmény!”

Amíg ezt elmotyogta, ahelyett hogy hazament volna, egészen más irányba indult, de nem is gyanította. Útközben egy kéményseprő nekidörgölődött, egész kalapra való mész hullott a fejére. Ő mindebből semmit sem vett észre, és csak már azután - mikor nekiment az utcai örnek, aki alabárdját maga mellé állítva burnótot rázott kerges markába -, csak akkor ocsúdott fel egy kissé, de akkor is csak azért, mert a rendőrszem ráförmedt: „Mit mászol az ember pofájába? Ott van a járda, hé!” Ez arra készítette, hogy körültekintsen, és hazafelé forduljon. Csak most kezdte szerbe-számba szedni gondolatait, világosan, a maga valóságában látta helyzetét, és most már nem szakadozottan, hanem értelmesen és őszintén kezdett társalogni magával, mint valami okos baráttal, akivel a legbensőbb, legbizalmasabb dologról is lehet beszélni. „Nohát - mondotta Akakij Akakijevics -, most nem lehet szót érteni Petroviccsal, ő most olyan izé... úgy látszik, alaposan elagyabugyálta a felesége. Jobb, ha vasárnap reggel megyek el hozzá, olyankor a szombat esti iddógálás után későn kél fel, még keresztbe áll a szeme, nagyon jólesne neki egy kis itóka, de az asszony nem ad rá pénzt, akkor majd a markába nyomok egy tízkopejkást, és mindjárt jobban hajlik a szóra, s akkor majd kirukkolok a köpönyeggel is...” Így tanakodott magában Akakij Akakijevics, lelket öntött magába, és várta az első vasárnapot. Amikor messziről kileste, hogy Petrovics felesége elment hazulról, egyenest a szabóhoz szaladt. Petrovicsnak a szombat esti muri után csakugyan keresztbe állt a szeme, majdnem a padlót verte a fejével, annyira mámoros volt, mindazonáltal, mihelyt meghallotta, miről van szó, mintha az ördög bújt volna belé. - Nem lehet - jelentette ki -, tessék újat rendelni. - Akakij Akakijevics rögtön odacsúsztotta a tízkopejkást. - Köszönöm, uram, iszok egy kupica szíverősítőt a maga egészségére - mondotta Petrovics -, de a köpönyeg miatt ne törje magát, nem való az már semmire sem. Majd varrok én magának egy remek új köpönyeget, ebben maradunk!

Akakij Akakijevics még mindig a kifoltozás mellett kardoskodott, de Petrovics nem is hallgatta végig, és kijelentette: - Okvetlen újat varrok magának, s afelől nyugodt lehet, hogy megteszek minden tőlem telhetőt. Sőt majd berakott ezüstcsattal kapcsolódik a gallérja, mert most ez jött divatba.

Ekkor végre belátta Akakij Akakijevics, hogy új köpönyeg nélkül nem lehet megúszni, és egészen kétségbeesett. Hisz valóban: miből, miféle pénzen csináltathatna új köpönyeget? Persze, valamelyest számítani lehetne a legközelebbi ünnepi jutalomra, de ezt a pénzt már régen előre beosztotta, rég megvolt már annak a helye! Új nadrágot kellett beszerezni, meg kellett adni az adósságot a csizmadiának, amiért megfejelte az ócska csizmaszárat, a varrónőnél három inget kellett rendelnie, meg két darabot abból a fehérneműből, amelyet nem illik nevén nevezni az irodalmi nyelvezetben. Egy szó, mint száz: már előre elköltötte az utolsó vasat is, még ha az igazgató olyan kegyes lenne, hogy negyven rubel jutalom helyett negyvenötöt vagy ötvenet szánna neki, akkor is olyan csekély maradna belőle, ami csepp lenne a köpönyeghez szükséges tőke tengerében. Bár jól tudta: Petrovicsnak megvan a bogara, hogy arcátlanul magasra csapja fel az árat, úgyannyira, hogy némelykor maga a felesége sem tudta türtőztetni magát, és rákiáltott: - Mi az, megbolondultál, te tökfílkó! Máskor potom áron vállal munkát, most meg belebújt az ördög: annyit kér, amennyit ő maga sem ér meg. - Persze Akakij Akakijevics tudta, hogy Petrovics nyolcvan rubelért is vállalni fogja, de honnan vegye

akár ezt a nyolcvan rubelt is? A felét még csak elő lehetne teremteni, a fele, vagy talán valamivel többecske is, majd csak meglenne, de honnan szerezze meg a másik felét?

De mindenekelőtt az olvasónak meg kell tudnia, honnan teremődik elő a nyolcvan rubel első fele. Akakij Akakijevicsnek megvolt az a jó szokása, hogy minden egyes elköltött rubel után félretett egy garast egy kulcsra járó kis dobozba, amelynek a tetején nyílás volt hasítva, hogy beledobhassa a pénzt. Minden félévben megszámolta az összegyűlt rézpénzt, és ezüst aprópénzre váltotta. Így folytatta már régidő óta, s ily módon - jó néhány esztendő leforgása alatt - több mint negyvenrubelnyi summa gyűlt össze. Így hát a fele már a kezében volt; de honnan vegye a másik negyven rubelt? Akakij Akakijevics töprengett, töprengett, és végül úgy határozott, hogy szorosabbra kell húzni a szokásos költségeit; legalább egy esztendeig le kell mondani az esti teázásról, alkonyatkor nem kell gyertyát gyújtani, és ha mégis csinálnia kell valamit, akkor le fog menni a gazdasszony szobájába, és annak a gyertyája mellett fog dolgozni; ha az utcán jár, minél könnyedebben és óvatosabban kell lépkednie a kockaköveken, csaknem lábujjhegyen, hogy ne koptassa el a csizma talpát időnek előtte; a fehérműt minél ritkábban kell mosásba adni, hogy ne nyűvödjön el olyan hamar, le kell dobnia, mihelyt hazaért, és egy szál félpamut hálókabátban kell maradnia, amely már nagyon régi ugyan, de amelyet az idő foga is megkímélt. Meg kell vallani az igazat: eleinte kissé nehéz volt hozzászokni ezekhez a korlátozásokhoz, de később mégis megszokta, és úgy ment, mint a karikacsapás, sőt azt is megtanulta, hogyan kell koplalni estéről estére: de lelkileg annál dúsabban táplálkozott, szüntelen a jövőbeni köpönyeg örök ideáját hordozta gondolataiban. Ettől kezdve mintha egész élete tartalmasabbá vált volna, mintha megnősült volna, mintha valaki más is együtt élt volna vele, mintha nem lett volna egyedül, hanem valami kedves, bájos élettárs vállalta volna, hogy vele együtt halad tovább az élet útján - és ez az élettárs nem volt más, mint az a vastagon vattázott, nyűhetetlen, erős bélésű köpönyeg. Elevenebb, sőt szilárdabb jellemű lett, mint olyan ember, aki határozott célt tűzött maga elé. Arcáról és viselkedéséből eltűnt a kétség, a határozatlanság, egyszóval minden ingadozó, bizonytalan jellemvonás. Olykor tűz lobbant fel a szemében, sőt a legvakmerőbb, a legmerészebb gondolatok villantak át agyán: ne tétessen-e nyusztprémet a gallérjára? Eme ábrándok között csaknem szórakozott lett. Egyszer, egy irat lemásolása közben, hajszálon múlt, hogy hibát nem követett el, úgyhogy még éjszaka is felkiáltott álmában: „Tyű!”, és szaporán keresztet vetett. Minden hónapban, ha csak egyszer is, meglátogatta Petrovicsot, hogy beszéljen vele a köpönyegről, hol volna a legjobb posztót vásárolni, milyen színűt vegyenek, és milyen árban, s ha kissé gondokba merülten is, de mindig elégedetten tért haza, egyre azon járt az esze, hogy végre-valahára mégis elérkezik az ideje, amikor mindezt meg fogják vásárolni, és amikor kész lesz a köpönyeg. Az ügy még gyorsabban is haladt, mint várta. Az igazgató - minden várakozás ellenére - nem negyven vagy negyvenöt, hanem kereken hatvan rubel jutalmat utalt ki Akakij Akakijevicsnek; megsejtette, hogy Akakij Akakijevicsnek köpönyegre van szüksége, vagy csak magától esett úgy a sorja, elég az hozzá, hogy húsz rubel felesleg maradt a zsebében. Ez a körülmény meggyorsította a dolog menetét. Még rövid három hónapi koplálás, és Akakij Akakijevicsnek csakugyan nyolcvan rubel körül járt az összezsugorgatott pénze. Máskor olyan nyugodt szíve hevesebben vert. Mindjárt az első nap elindult Petrovicssal a rőföshöz. Remek posztót vásároltak; nem is csoda, hisz már fél éve folyton ezen törték a fejüket, és alig múlt el hónap, hogy ne mentek volna a boltba tájékozódni az árak felől, így aztán maga Petrovics is azt mondta, hogy finomabb posztó nincs a világon. Bélésnek kalikót vettek, de olyan jót, olyan sűrűt, hogy Petrovics szerint külön a selyemnél, sőt, szinte még mutatósabb és fényesebb is. Nyusztprémet nem vásároltak, mert az bizony nagyon drága volt, de helyette a legszebb vadmacskaszőrmét választották ki, ami csak volt az üzletben. Olyan szép volt az, hogy messziről bármikor nyusztolni lehetett nézni. Petrovics összesen vagy két hétig vesződött a köpönyeggel, mert sok tűzdelnivaló volt rajta, különben hamarabb elkészült

volna vele. Tizenkét rubelt kért a munkáért - olcsóbban sehogya se lehetett megszámitani: hisz igazán mindent selyemmel, kettős apró öltéssel varrt, és minden varraton végigment a fogával, kiegyengetve a különféle ráncolódásokat. Ez... bizony már nehéz volna megmondani pontosan melyik napon történt, de az biztos, hogy az a nap Akakij Akakijevics életének legünnepélyesebb napja volt, amikor Petrovics végre-valahára elhozta a köpönyeget. Reggel hozta, éppen akkor, amikor Akakij Akakijevicsnek a hivatalba kellett indulnia. Soha jobbkor nem jöhetett volna a köpönyeg, mert már eléggé hideg fenyegetett. Petrovics pontosan úgy állított be a köpönyeggel, ahogy egy jó szabóhoz illik. Arcán olyan fontoskodó kifejezés ült, amelyet Akakij Akakijevics még sohasem látott. Mintha teljes mértékben átérezte volna, hogy nem kis dolgot művelt, és a maga személyén mutatta meg, hogy ég és föld a különbség ama szabók között, akik csak új bélést tesznek egy ócska köpönyegbe, vagy átpofozzák valahogy, meg azok között, akik vadonatújat varrnak. Kivette a köpönyeget abból a hatalmas zsebkendőből, amelyben idehozta: a kendő olyan tiszta volt, mint a patyolat; Petrovics szépen összehajtogatta, és zsebre dugta későbbi használat céljából. Amikor kivette a köpönyeget, nagyon büszkén nézegette, és két kézzel tartva, roppant ügyesen Akakij Akakijevics vállára dobta. Aztán megrántotta hátul, felülről lefelé letapogatta a tenyerével, és kissé kinyitva, szépen ráncba szedte a köpönyeget. Akakij Akakijevics, mint megfontolt ember, az ujját is ki akarta próbálni. Petrovics szépen feladta neki - kiderült, hogy ujjban is kifogástalan. Szóval bebizonyosodott, hogy a köpönyeg remek, és éppen idejére lett kész. Petrovics ez alkalommal nem mulasztotta el megjegyezni, hogy csak azért vállalta ilyen olcsón, mert kis utcában lakik és cégére nincs, no meg azért, mert régóta ismeri Akakij Akakijevicset; a Nyevszkij Prosztpekten csak a varrásért elkértek volna tőle vagy hetvenöt rubelt. Akakij Akakijevics nem akart erről vitatkozni Petrovicsal, de meg hallani se szeretne azokat a borsos összegeket, amelyekkel Petrovics úgy szeretett hetvenkedni. Kiegyenlítette a tartozását, megköszönte, és új köpönyegében azonnal indult a hivatalba. Petrovics utánament, és az utcán megállva, még sokáig nézte a köpönyeget mind messzebről, azután szándékosan átmert a túlsó oldalra, hogy egy görbe sikátoron körülkerülve, megint kijusson az utcára és még egyszer szemügyre vegye a köpönyeget a másik oldalról, azaz egyenesen szemközt is. Ezalatt Akakij Akakijevics a legünnepélyesebb hangulatban baktatott a hivatal felé. Minden pillanatban érezte, hogy új köpönyeg takarja a vállát, sőt néhányszor még el is mosolyodott a belső gyönyörűségtől. Csakugyan, e ruhadarabnak két jó tulajdonsága is volt: egyik az, hogy meleg, a másik meg az, hogy szép. Nem is látta az utat, egyszer csak a hivatalban szedte össze magát. A kapus szobájában levette köpönyegét, megnézte minden oldalról, és a kapus különös gondjaira bízta. Nem tudni, milyen úton-módon, de a hivatalban mindenki egy csapásra megtudta, hogy Akakij Akakijevicsnek új köpönyege van, és a hacuka nincs többé. Abban a pillanatban mindenki kiszaladt a kapus szobájába, megnézni Akakij Akakijevics köpönyegét. Elhalmozták szerencsekívánatokkal, üdvözölték jobbról-balról, úgyhogy eleinte csak mosolygott, de később már restellte is a dolgot. Amikor köréje tolaakodva mindenki azt mondogatta, hogy az új kabátot fel kellene avatni, és hogy legalább rendezzen vacsorát mindnyájuknak, Akakij Akakijevics egészen elveszítette a fejét, nem tudta, mitévő legyen, fűlig elpirulva, már-már azt erősítgette, hogy ez egyáltalán nem új köpönyeg, hogy így meg úgy, ez csak egy ócska köpönyeg. Végül az egyik hivatalnok, talán az irodafőnök helyettese, nyilván azért, hogy megmutassa, ő cseppet sem büszke, és még alantasaival is szóba áll, azt mondogatta: „No hát akkor majd én adok estélyt Akakij Akakijevics helyett, és kérem, hogy fáradjanak el hozzám ma este teára; véletlenül épp ma van a nevem napja.” A hivatalnokok természetesen tüstént szerencsét kívántak a helyettes irodafőnöknek, és szívesen elfogadták a meghívást. Akakij Akakijevics szabódni kezdett, de mindenki úgy ráripakodott: ez illetlenség, sőt, egyenesen szégyen, gyalázat, hogy sehogyan se tudta magát kihúzni a dologból. Egyébként később még jól is esett neki, amikor eszébe jutott, hogy ennek révén alkalma lesz estére is sétálni egyet az

új köpönyegben. Ez az egész nap a legörvendetesebb diadalünnep volt Akakij Akakijevics számára. A legboldogabb hangulatban tért haza, levetette köpönyegét, és óvatosan felakasztotta egy szögre, gyönyörködött még egy sort a posztóban, aztán összehasonlítás végett előhúzta a szekrényből a teljesen szétmállott régi hacukát.

Amikor rátekintett, maga is elnevette magát: ég és föld a különbség! Még ebéd után is elmosolyodott, valahányszor eszébe jutott, milyen állapotban van a hacuka. Jókedvűen megébédelt, és ebéd után nem fogott hozzá semmiféle irat lemásolásához sem, hanem egy kissé ellustálkodott az ágyon, amíg be nem sötétedett. Akkor nem húzta-halasztotta sokat a dolgot, felöltözött, vállára vette a köpönyeget, és kiment az utcára. Sajnos, nem tudjuk megmondani, hol is lakott a vendéglátó hivatalnok: emlékezetünk kezd egyre jobban cserbenhagyni bennünket, és minden, ami csak van Pétervárott, minden utca és ház úgy egybemosódott, összezavarodott a fejünkben, hogy nagyon nehezen lehet onnan előszedni valamit a rendes formájában.

Volt, ahogy volt, annyi bizonyos, hogy a hivatalnok a város legszebb részében lakott, vagyis eléggé messzire Akakij Akakijevicstől. Eleinte néhány néptelen, homályos utcán kellett keresztülhaladnia, de minél közelebb ért a hivatalnok lakásához, az utcák annál élénkebbek, népesebbek és világosabbak lettek. Egyre sűrűbben tűnedezték fel járókelők; szépen felöltözött hölgyekkel találkozott, hódprémes gallérú férfiak kerültek az útjába, ritkábbak lettek a ványkák² rácsos faszánkóikon, amelyekbe aranyozott fejű szegek voltak verve, viszont egyre gyakrabban bukkantak elő a málnaszín bársonysapkás, jóvágású bérkocsisok medvebőr takarós, lakkozott szánjaikkal, és cifra bakos kocsik repültek végig az utcán, csak úgy csikorgott a hó kerekeik alatt. Akakij Akakijevics mindezt úgy nézte, mint valami újdonságot. Már több éve nem járt ki esténként az utcára. Kíváncsian állt meg egy képszalonnán kivilágított kirakatánál, hogy jobban megnézze azt a képet, amely egy gyönyörű nőt ábrázolt, amint éppen levetette cipőjét, és ily módon csupaszon mutogatta formás kis lábát, a háta mögött a másik szoba ajtaján kidugta a fejét valami oldalszakállas férfi, akinek hetyke spanyolszakáll fityegett az ajka alatt. Akakij Akakijevics megcsóválta a fejét, és elmosolyodott. Aztán továbbhaladt a maga útján. Miért mosolygott, azért-e, mert valami eddig egészen ismeretlen dologra bukkant, de ami iránt mégis mindenki maradt némi érzék, vagy pedig, sok más hivatalnokhoz hasonlóan, a következőket gondolta magában: „Nahát, ezek a franciák! Szó, ami szó, ha már egyszer kedvük szottyan valamire, hát akkor aztán...” De nagyon lehetséges, hogy nem is ezt gondolta magában, hisz nem lehet belebújni az ember lelkébe és kifürkészni mindent, amit csak gondol. Végre odaért ahhoz a házhoz, amelyikben a helyettes irodafőnök lakott. A helyettes irodafőnök nagy lábon élt: a lépcsőházban lámpás világított. A lakás az első emeleten volt. Amikor Akakij Akakijevics belépett az előszobába, a padlón egész sor sárcipőt látott. A szoba közepén egy gőzgomolyokat pöfögő, zubogó szamovár állt. A fogasokon mindenütt palástok, köpönyegek lógtak, amelyek közt a hódprém galléros vagy a bársonyhajtókás se volt ritka. A szobából zajos beszélgetés hallatszott, amely még harsányabbá, világosabban érthetővé vált, amikor kinyílt az ajtó, és kijött egy lakáj tálcával, amely tele volt üres poharakkal; volt rajta még egy tejszínes kanna és egy kétszersültnek való kosárka is. A tisztviselők nyilván már régen egybegyűltek, és ki-ki felhörpintette az első pohár teát. Akakij Akakijevics saját kezűleg felakasztotta köpönyegét a fogasra, és bement a szobába. Egyszerre tűntek szemébe a gyertyák, a hivatalnokok, a pipák, a kártyaasztalok, és egymásba keveredve ütötte meg fülét a mindenfelől hangzó sebes terepere meg az ide-oda tologatott székek zaja. Nagyon ügyetlenül, tétován állt meg a szoba közepén, és igyekezett kitalálni, mit is kell csinálnia. De már észrevették, nagy üdvrivalgással fogadták, és azonnal kitódult mindenki az előszobába,

² A bérkocsisok gúnyneve

hogy szemügyre vegye a köpönyeget. Akakij Akakijevics egy kissé restelkedett, zavarba jött ugyan, de nyíltszívű ember lévén, nem tudta leplezni örömét, amikor látta, mennyire dicséri a köpönyeget mindenki. Aztán, persze, mindenki faképnél hagyta őt is meg a köpönyeget is, és - ahogy szokás - a vendégek visszaültek a kártyaasztalok mellé. A láрма, a csevegés és a vendégsereg - mind-mind olyan furcsa volt Akakij Akakijevicsnek. Egyszerűen nem tudta, hogyan viselkedjék, hova tegye kezét-lábát meg egész testét. Végül is letelepedett a játékosok mellé, kibicelt nekik, hol egyiknek, hol másiknak az arcába bámult, és bizonyos idő múlva ásítózni kezdett, az az érzése támadt, hogy unatkozik, annál is inkább, mert már rég elmúlt az az idő, amikor ő nyugovóra szokott térni. Búcsút akart venni a házigazdától, de nem engedték el, mondván, hogy az új köpönyeg örömeire mindenkinek okvetlen innia kell egy-egy serleg pezsgőt. Egy óra múlva felszolgálták a hússalátából, borjúsültből, pástétomból, cukrászsüteményből és pezsgőből álló vacsorát. Akakij Akakijevicsbe beleerőltettek két serleg pezsgőt, minekutána sokkal rózsásabbnak látta a világot, de mégse ment ki a fejéből, hogy már tizenkét óra van, s ideje volna hazaballagni. Hogy a házigazda valamilyen furfanggal vissza ne marasztalja, kiosont a szobából, az előszobában megkereste köpönyeget, amely nem kis sajnálatára a padlón hanyódott, kirázta, leszedte róla a pelyhet és más effélét, felöltöztött, s leballagott a lépcsőn az utcára. Az utcán még mindig világos volt. Egyik-másik szatócsüzlet - a cselédek és más egyéb ilyen emberek állandó klubja - nyitva volt, más üzletekből pedig, amelyeket már bezártak, hosszú fénysugár szűrődött ki az ajtó résén, jelezve, hogy még nem oszlott szét a társaság, és a szobalányok vagy inasok még nem értek végére a tereferének meg a pletykának, miközben gazdáik még csak nem is sejtik, hol töltik az időt. Akakij Akakijevics jókedvűen baktatott hazafelé, sőt - maga se tudta, miért - hirtelenjében majdnem utanaszaladt egy hölgynek, aki úgy iramodott el mellette, mint a villám, és akinek minden testrésze olyan különösen mozgott. De tüstént megállt, és ismét nagyon csendesen indult tovább, s maga is csodálkozott, hogyan kerekedett kedve úgy nekiiramodni. Nemsokára néptelen, hosszú utcák húzódtak előtte, amelyek még nappal sem valami barátságosak, este pedig annál kevésbé. Most ezek az utcák még magányosabbak, még néptelenebbek lettek. Az utcai lámpák egyre gyérebben pislákolnak; úgy látszik, ide már kevesebb olaj jutott; faházak, deszkakerítések következtek, sehol egy lélek, csak a hó csillámlott az utcákon, meg a szendergő, alacsony viskók lezárt ablaktáblái feketélltek. Egyre közelebb ért ahhoz a helyhez, ahol végtelennek látszó tér szakította ketté az utcát. A túlsó oldalon álló házak alig-alig látszóttak, és az egész tér olyan volt, mint valami félelmes sivatag.

Messzire, isten tudja, hol, parányi fény pislákol valami bódében, amely mintha a világ végén állt volna. Akakij Akakijevics jókedve itt valahogy feltűnően megcsappant. Önkéntelenül is inába szállt a bátorság, amikor nekivágott ennek a térnek, mintha szíve előre sejtette volna, hogy valami nemszeretem dolog történik. Szétnézett: sötétség tengere vette körül mindenfelől. „Jobb, ha nem nézegetek semerre” - gondolta, és behunyt szemmel haladt tovább. Amikor kinyitotta szemét, hogy megtudja, messze van-e még a tér túlsó széle, hirtelen azt vette észre, hogy emberek állnak az orra előtt, de pontosan nem tudta megállapítani, kicsodák-micsodák. Kód szállt a szemére, és mellében riadtan vert a szíve.

- Hisz ez az én köpönyegem! - szólalt meg az egyik mennydörgő hangon, és galléron ragadta Akakij Akakijevicset.

Már-már segítségért kiáltott, mikor a másik egészen a szájához nyomta hivatalnokfej nagyságú öklét.

- No, most kiabálj! - dörmögte.

Akakij Akakijevics csak azt érezte, hogy lehúzzák róla a köpönyeget, térdel rúgnak egyet rajta; hanyatt vágódott a hóba, és többé már semmit sem érzett. Néhány perc múlva magához tért, lábra állt, de akkorra azok már kámforrá váltak. Érezte, hogy nagyon hideg van itt, ezen a pusztán, és nincs rajta köpönyeg. Kiabálni kezdett, de úgy tetszett, mintha a hangjának esze ágában sem lett volna a tér széléig elszállni. Szakadatlan, kétségbeesett kiáltozással futásnak eredt a téren keresztül a bódé felé, amely mellett egy éjjeliőr állt, és alabárdjára támaszkodva kíváncsian nézte, miféle szerzet szalad feléje messziről, olyan éktelen kiabálással. Akakij Akakijevics odafutott hozzá, s fuldokló hangon kezdte pirongatni, hogy csak alszik, semmire se vigyáz, és nem látja, hogyan fosztják ki az embert. Az őr azt felelte, hogy ő ugyan semmit se látott, csak azt, hogy a tér közepén megállította két ember, de azt gondolta, hogy Akakij Akakijevics barátai voltak, és ahelyett, hogy itt veszekszik vele, inkább a rendőrfelügyelőhöz menjen el reggel, az majd kinyomozza, ki rabolta el a köpönyeget. Akakij Akakijevics teljesen ziláltan szaladt haza: a halántékán és tarkóján gyéren ácsorgó hajszálai összevissza kócolódtak; oldala, melle, egész nadrágja csupa hó volt. Vén háziasszonya, mihelyt meghallotta az éktelen dörömbölést az ajtón, gyorsan kiugrott az ágyból és csak fél lábát érkezett papucsba dugni, úgy rohant ajtót nyitni, csupa szeméremből összefogva mellén a hálóinget; de amikor kinyitotta az ajtót, hátratántorodott, hogy ilyen feldúlt állapotban látja viszont Akakij Akakijevicset. Amikor pedig elmesélte, mi történt vele, az öregasszony összecsapta kezét, és azt mondta, hogy egyenest a kerületi rendőrkapitányhoz kell mennie, mert az őrsparancsnok becsapja, az csak ígéretet, de folyton húzni-halasztani fogja az ügyet, legjobb, ha egyenest a kerületi kapitányhoz megy, az még ismerőse is neki, mert Anna, a finn lány, aki azelőtt mint szakácsnő szolgált önála, most dajkának szegődött a kerületi kapitányékhoz. Gyakran látja magát a kerületi kapitányt is, amint elkocsikázik a házuk előtt; minden vasárnap templomba jár, imádkozik, no meg olyan derűsen néz mindenkire - mindebből látni való, csakis jó ember lehet. Miután Akakij Akakijevics végighallgatta ezt a következtetést, nagy bánatosan szobájába vánszorgott, és hogy hogyan töltötte ott az éjszakát, azt annak megítélésére bízom, aki valamelyest bele tudja képzelni magát felebarátja helyzetébe. Másnap reggel korán elindult a rendőrkapitányhoz, de azt mondták, hogy alszik; elment tíz órakor is, megint azt mondták: alszik. Amikor tizenegy felé beállított, azt a feleletet kapta, hogy már nincs otthon. Erre ebédidő tájon ment el újból, de a fogadószobában ülő írkok semmi szín alatt se akarták beereszteni, és mindenáron ki akarták szedni belőle, milyen ügyben jött, mi a baja, és mi történt. Akakij Akakijevics - életében először - a sarkára akart állni, és kereken megmondta: személyesen kell beszélnie a kerületi kapitánnyal, és ne merjék őt elutasítani, mert hivatalos ügyben jött, és ha ő panaszt tesz, akkor majd megkapják a magukét. Ez ellen semmit se mertek szólni az írkok, és egyikük ment is, hogy kihívja a kapitányt. Az rendkívül furcsán fogadta a köpönyegrablás történetét. Ahelyett, hogy az ügy fő pontjára fordította volna figyelmét, olyasmi felől kezdte faggatni Akakij Akakijevicset, hogy miért ment olyan későn haza; nem bordélyházba tért-e be, nem ott időzött-e olyan sokáig; úgyhogy Akakij Akakijevics egészen zavarba jött, és kitámolygott a kapitány szobájából, azt se tudta, lesz-e kellő folyása a köpönyegügynek, vagy sem. Egész nap nem volt hivatalban (világéletében ekkor fordult elő először). Másnap halálsápadtan, ócska hacukájában állított be, amely most még siralmasabbnak festett. A köpönyegrablási história sokakat megrendített, noha akadtak olyan hivatalnokok, akik még ezúttal sem mulasztották el, hogy gúnyt űzenek Akakij Akakijevicsből. Nyomban el is határozták, hogy gyűjtést rendeznek a javára, de nevetséges semmiség gyűlt össze, mert a hivatalnokok már úgyis sokat költöttek. Ugyanis már előbb megrendelték az igazgató arcképét, sőt egy könyvet is, amelyet az irodafőnök, a szerző jó barátja, varrt a nyakukba - így aztán igen csekélynek bizonyult az összeg. Valaki csupa részvétből rászánta magát, hogy legalább jó tanáccsal segít Akakij Akakijevicsen: azt javasolta neki, hogy ne is menjen az őrsparancsnokhoz, megtörténhet ugyan, hogy az, ki akarván

érdemelni feletteseinek elismerését, valamilyen úton-módon előkeríti a köpönyeget, de az akkor is a rendőrségen marad, ha ő nem tudja felmutatni a törvényben előírt bizonyítékokat, miszerint a köpönyeg valóban az övé; az lesz a legjobb, ha egy tekintélyes személyhez fordul, és hogy ez a tekintélyes személy - kikényszerítheti az ügy sikeresebb folyását. Nem volt mit tenni, Akakij Akakijevics rászánta magát, hogy elmegy a tekintélyes személyhez. Hogy pontosan milyen volt, s miben állt e tekintélyes személy tisztsége, az még a mai napig sem ismeretes. Tudni kell, hogy ez a tekintélyes személy csak nemrég lett jelentékeny személlyé, és azelőtt csupán jelentéktelen személy volt. Egyébként az ő állását most sem tekintették jelentékenynek más jelentékenyebbekéhez viszonyítva. De még mindig akadnak olyan körök, amelyek számára mégis jelentékeny az, ami mások szemében jelentéktelen. Egyébiránt ő sok más eszközzel igyekezett még tekintélyesebbé tenni magát, elrendelte, hogy alárendeltjei már a lépcsőnél fogadják, amikor hivatalába érkezik, parancsba adta, hogy senki se merészkedjék a színe elé csak úgy egyenest, hanem minden a legszigorúbb rendben haladjon: a törvénytörő iktató tegyen jelentést a kormányzói titkárnak, a kormányzói titkár a címzetes tanácsosnak vagy másnak, ahogy éppen adódik a dolog, és csak így kerüljön eléje az ügy. Szent Oroszországban annyira megfertőzött mindenkit az utánzás hírbort, hogy mindenki a feljebbvalóját majmolja és utánozza. Azt beszéltek, hogy egy címzetes tanácsos, amikor megtették egy különálló kis iroda vezetőjévé, nyomban elkerített magának egy külön kis zugot, amelyet „kancellária”-nak nevezett ki, és holmi vörös galléros, paszományos szolgákat állított az ajtó mellé, akik ajtót nyitottak minden jövevénynek, bár a „kancellária”-ba egy közönséges íróasztalt is csak nagy ügyel-bajjal tudtak betenni. A tekintélyes modora és viselkedése komoly és méltóságteljes, de nem valami bonyolult volt. Rendszerének alapját a szigorúság alkotta. „Szigorúság, szigorúság és szigorúság” - szokta mondani, és az utolsó szónál rendszerint sokatmondóan nézett az arcába annak, akivel éppen beszélt. Erre egyébként semmi sem adott okot, mert hiszen az a tíz hivatalnok, aki irodájának egész kormányzó gépezetét alkotta, anélkül is kellőképpen be volt gyulladva. Ha messziről meglátták őt, abbahagyták a munkájukat, és vigyázzban állva várták meg, amíg a főnök végigmegy a szobán. Alárendeltjeivel való társalgásából csak úgy áradt a szigorúság, és jóformán csak három mondatból állt az egész: „Hogyan merészel ön? Tudja maga, kivel beszél? Tisztában van maga azzal, hogy ki áll maga előtt?” Egyébként jólelkű ember volt, barátai iránt kedves és előzékeny; de a tábornoki rang egészen kizökkentette a rendes kerékvágásból. Miután megkapta a tábornoki rangot, valahogy meggabalyodott, kiesett a szerepéből, és egyáltalán nem tudta, hogyan viselkedjék. Ha egyenrangúakkal hozta össze a véletlen, olyan rendes ember volt, hogy nem is kell különbség, sőt, sok tekintetben még elég okosnak is bizonyult, de mihelyt olyan társaságba került, ahol akár csak egy fokkal alacsonyabb rangú emberek is voltak, akkor valósággal olyanná vált, mint valami fajankó: szavát sem lehetett venni, és állapota fölöttébb szánalomkeltő volt, kivált mert maga is érezte, hogy sokkal, de sokkal jobban el tudná tölteni az időt. Olykor lehetett látni a szemén, hogy nagyon szeretett volna bekapcsolódni valami érdekes beszélgetésbe, vagy belevegyülni valamelyik csoportba, de mindig megtorpant arra a gondolatra: nem lesz-e túlságosan sok az ő részéről, nem lesz-e ez nagyon bizalmas, és nem fogja-e csorbítani tekintélyét. E meggondolás következtében megmaradt örökké ebben a hallgatag állapotban, és csak néha bökött ki egy-két egy szótagos szót; ily módon abba a hírbe került, hogy a legunalmasabb ember a kerek világon. Ehhez a tekintélyes személyhez állított be a mi Akakij Akakijevicsünk, mégpedig a legalkalmatlanabb időben, a legrosszabbkor a maga szempontjából, viszont a legjobbkor a tekintélyes személy szempontjából. A tekintélyes személy éppen szobájában tartózkodott, és nagyon vidáman beszélgetett néhány órával ezelőtt érkezett régi jó ismerőseivel, gyermekkori pajtásaival, akivel már évek óta nem találkozott. Ekkor jelentették neki, hogy valami Basmacskin keresi. „Ki fia-borja az?” - kérdezte kurtán. „Valami hivatalnokféle” - válaszolták neki. „Ahá! No, csak várjon, most nincs időm” - mond-

ottha a tekintélyes személy. Meg kell mondani, hogy a tekintélyes személy szava szemenszedett hazugság volt: volt ideje bőven, már rég kibeszélgették magukat a barátjával, és már régóta igen hosszú szünetekkel nyújtották a társalgást, enyhén megpaskolták egymás combját, mondván: „Így hát úgy, Ivan Abramovics!” - „Biz’ úgy, Sztyepan Varlamovics!” - de mégis várakoztatta a kishivatalnokot, hogy megmutassa rég nyugalomba vonult és otthon falujában élő barátjának, mennyit várakoznak a hivatalnokok az ő előszobájában. Végre, amikor már eleget csevegtek, jobban mondva eleget hallgattak, és elszívták szivarjukat hátrahajtható hátú, kényelmes karosszékükben, akkor végre, mintegy váratlanul, eszébe jutott a dolog, és odaszólt a titkárnak, aki a jelentésre előkészített iratokkal az ajtónál állt: „Ah, igen, igen, azt hiszem odakint ácsorog egy hivatalnok, mondja meg neki, hogy bejöhet!” Amikor megpillantotta Akakij Akakijevics alázatos arcát és ócska egyenruháját, odafordult hozzá, és érdes, kemény hangon azt kérdezte tőle: „Mit óhajt?” Ezt a modort már jó előre betanulta; magára zárkózva a szobájában, tükör előtt tanulgatta egy héttel azelőtt, hogy elnyerte a tábornoki rangot és jelenlegi állását. Akakij Akakijevics már előre kellőképpen megszeppent, kissé zavarba is jött, és amennyire csak tudta, amennyire nyelve engedte - az „izé” szócskának a rendesnél is sűrűbb betoldásával -, elmagyarázta, hogy a köpönyeg egészen új volt, és most embertelen módon elrabolták, és hogy azért fordult őhöz, hogy valahogy, izé, írjon pár sort a rendőrfőnök úrnak vagy valaki másnak, és keríttesse elő a köpönyeget. A tábornok - nem tudni, miért - nagyon bizalmaskodónak találta ezt a modort.

- Hogyhogy, tisztelt uram - szólt érdesen -, nem tudja, mi a rend? Hová tolakodott ön, nem ismeri az ügymenetet, mi? Magának először is kérvényt kellett volna beadnia ebben az ügyben az iktatóba. A kérvény az irodafőnökhöz, aztán az osztályfőnökhöz került volna, aki továbbadta volna a titkáromnak, a titkárom pedig elélem terjesztette volna...

- De, méltóságos uram - mondta Akakij Akakijevics, és igyekezett összeszedni egész gyűszűnyi bátorságát, ami csak volt még benne, de ugyanakkor érezte, hogy szörnyen verejtékezik -, azért bátorkodom méltóságodat terhelni, mert a titkárok... az megbízhatatlan népség...

- Micsoda? - szörnyülködött a tekintélyes személy. - Honnan vesz magának ekkora vakmerőséget? Honnan szedi az ilyen ötleteket? Micsoda lázadó szellem terjed el mostanában a fiatal emberek között a feljebbvalóikkal, főnökeikkel szemben?

A tekintélyes személy, úgy látszik, nem vette észre, hogy Akakij Akakijevics már jóval túl járt az ötvenen, következésképpen legfeljebb csak viszonylagosan lehetett fiatalembernek nevezni, vagyis csak ahhoz viszonyítva, aki már elmúlt hetvenéves is.

- Tudja maga, kinek mondja ezt? Tisztában van azzal, hogy ki áll maga előtt? Tisztában van vele? Tisztában van vele, kérdem én öntől. - Még dobbantott is, és olyan magasra kanyarította erős hangját, hogy bizony más is megszeppent volna, nemcsak Akakij Akakijevics. Szegény feje megdermedt, inogni kezdett, egész testében remegett, és sehogy se bírt megállni a lábán: ha két altiszt oda nem szalad hozzá, hogy megkapja, bizonyára a padlóra zuhan. Csaknem holtra váltan vitték ki. A tekintélyes személy pedig nagyon meg volt elégedve azzal, hogy a hatás minden várakozást felülmúlt, és teljesen megmámorosodott attól a gondolattól, hogy az ő szavától még el is ájulnak az emberek; barátjára sandított, hogy lássa, mi a véleménye erről az esetről, és nem minden elégedettség nélkül tapasztalta, hogy barátja a legbizonytalanabb állapotban volt, sőt már ő maga is bizonyos félelmet érzett.

Akakij Akakijevics egyáltalán nem emlékezett rá, hogyan ment le a lépcsőn, hogyan jutott ki az utcára. Nem érezte se kezét, se lábát. Világéletében sem ripakodott rá még ilyen keményen egyetlen tábornok sem, kivált idegen! Száját is nyitva felejtette, és a járdáról letérve bandukolt

az utcákon a süvöltő hóviharban; a szél - jó pétervári szokás szerint - mind a négy világtáj felől, minden mellékutcából fújta. Egy szempillantás alatt meghűtötte a torkát, és mire hazaténfergett, már egy árva szót sem bírt kinyögni. Tetőtől talpig megdagadt a teste - ágynak esett. Ilyen erős hatása van néha az alapos dorgálásnak! Másnapra magas láz tört ki rajta. Hála a pétervári éghajlat nagylelkű támogatásának, a betegség lefolyása gyorsabb volt, mint várni lehetett volna. Mire megjelent az orvos és megtapogatta az ütőerét, már semmi tennivalót sem talált, legfeljebb meleg borogatást rendelhetett, azt is csak azért, hogy a beteg ne maradjon az orvostudomány jótékony segítségével nélkül, egyébként már akkor kereken megmondta, hogy semmi szín alatt sem fogja egy-két napnál tovább húzni. Ezután odafordult a háziasszonyhoz, s azt mondta neki: „Maga pedig, anyókám, ne fecsérleje hiába az időt, tüstént rendeljen egy fenyőfa koporsót, mert a tölgyfából való túl drága lesz neki.” Hallotta-e Akakij Akakijevics ezeket a számára oly végzetes szavakat, vagy nem, s ha hallotta, megrendítő hatást tettek-e rá ezek a szavak, vagy sem, sajnálta-e a maga nyomorúságos életét, vagy sem - mindezt nem tudjuk, mert Akakij Akakijevics egész idő alatt félrebeszélte és lázas volt. Szakadatlanul lázalmok lebegtek előtte, egyik furcsább volt, mint a másik: hol Petrovicsot látta, és olyan köpönyeget rendelt nála, amelyiken fortélyos csapda is van a tolvajok ellen; hol úgy rémlett neki, hogy a tolvajok az ágya alatt bujkálnak, és minden pillanatban hívogatta a háziasszonyát, hogy az egyik tolvajt, aki a takaró alá merészkedett, húzza ki. Néha azt kérdezte, minek lóg itt az ócska hacuka, amikor neki új köpönyege van, máskor úgy rémlett neki, hogy a tábornok előtt áll, éppen a derekas fejmosást hallgatja, és folyton azt hajtogatja: „Bocsánat, méltóságos uram”, végül hébe-hóba olyan cifrán elkáromkodta magát, olyan trágár szavakat kiabált, hogy a vénasszony nem győzte a keresztet vetni, mert világéletében sem hallott semmi efféle Akakij Akakijevics szájából, annál is kevésbé, mert ezek a szavak közvetlenül a „méltóságos uram” megszólítás után következtek. Később teljesen értelmetlen zagyaságot beszélt, amiből nem lehetett megérteni egy mukkot se, csak azt hámozhatta ki az ember, hogy zavaros gagyogása és gondolatai szüntelenül a köpönyeg körül forogtak. Szegény Akakij Akakijevics végül kilehelte a lelkét. Sem szobáját, sem holmiját nem pecsételték le, mert először is, nem voltak örökösök, másodsor, nagyon kevés hagyaték maradt, nevezetesen egy csomó lúdtoll, huszonöt ív kincstári fehér papír, három pár zokni, két-három gomb, amelyek már rég leszakadtak a nadrágjáról, no meg az olvasó előtt már ismeretes hacuka. Kié lett mindez, csak az isten tudja, bevallom, meg se kérdeztem attól, aki elmondta ezt az esetet. Akakij Akakijevicsot kivitték a temetőbe, és elhantolták. És Pétervár Akakij Akakijevics nélkül maradt, mintha sohase lett volna benne Akakij Akakijevics. Eltűnt, nyoma se maradt annak a lénynek, akit senki se védett meg soha, aki senkinek se volt kedves, senkinek se volt érdekes, aki még a természetbúvár figyelmét se vonta magára, bár az nem mulasztja el, hogy tűjére tűzze a közönséges házilegyet, és mikroszkóp alatt vizsgálgassa; eltűnt az a lény, aki béketűréssel viselte az irodai gúnyolódásokat, aki elköltözött ebből az árnyékvilágból anélkül, hogy valami rendkívülit is cselekedett volna, de aki előtt - noha csak élete legvégén - mégis megjelent a jótékony fényes tündér egy köpönyeg alakjában, hogy megélénkítse egy pillanatra szegényes életét, és akire azután olyan elviselhetetlenül zúdult rá a szerencsétlenség, ahogy lecsap e világ hatalmasainak fejére is! Elhalálózása után néhány nappal egy altisztet küldtek a lakására, azzal a paranccsal, hogy azonnal jelentkezzék: a főnöke követeli. De az altisztnek dolgavégezetlen kellett visszakullognia, és azt a választ hozta, hogy Akakij Akakijevics többet nem jöhet. Mikor megkérdezték, miért, így fejezte ki magát: „Hát csak, mert meghalt, negyednapja el is temették!” Így szereztek tudomást az ügyosztályon Akakij Akakijevics haláláról, és másnap már új hivatalnok ült a helyén, aki termetre sokkal magasabb volt, de már nem olyan egyenes kézírással, hanem sokkal görbébben és kajlábban vetette papírra a betűt.

De ki gondolta volna, hogy ezzel még nem szakadt vége Akakij Akakijevics pályafutásának, hogy a végzet rendelkezéséből néhány napig élnie kell, halála után még nagy botrányokat kell csapnia, mintegy kárpótlásul soha figyelemre nem méltatott életéért. De mégis így történt, minek következtében szerény kis történetünk váratlanul fantasztikus befejezést nyer. Pétervárótt egyszerre csak városszerte az a hír járta, hogy a Kalinka-hídnál és még messze lejjebb is, meg-megjelenik mostanában éjjelenként egy halott, elrabolt köpönyegét kereső hivatalnok képében, és elrablott köpönyege visszaszerzésének örve alatt rangra és címre való tekintet nélkül mindenkiről leráncigál mindenféle köpönyeget, akár macska- vagy hódprémmel, akár mosómedve-, róka- vagy medvebőrrel, avagy vattával bélelt legyen is, egyszóval: bármiféle szőrméből és bőrből készült legyen is, amit csak kieszeltek az emberek, hogy eltakarják a takarnivalójukat. Az ügyosztály egyik hivatalnoka tulajdon két szemével látta a halottat, és rögtön ráismert Akakij Akakijevicsre, de ettől annyira inába szállt a bátorsága, hogy futásnak eredt, ahogyan csak a lába bírta, így aztán nem is tudta jól szemügyre venni, csak azt látta, hogy messziről megfenyegette az ujjával. Mindenfelől szakadatlanul özönlött a panasz, hogy nemcsak a címzetes tanácsosok válla meg háta - mert az még csak hagyján -, hanem az udvari tanácsosoké is ki van téve a tökéletes meghülés veszélyének a gyakori köpönyeglehúzás miatt. A rendőrségen kiadták a rendelkezést, hogy a halottat élve vagy halva, de mindenáron kézre kell keríteni, és elrettentő példaképpen a legszigorúbban meg kell büntetni: hát ez kis híján sikerült is. Az egyik városnegyed éjjeliőre a Kirjuskín utcában már-már galléron ragadta a halottat, ott, a gaztett színhelyén, amikor éppen megtámadott egy nyugalomba vonult zenészt - aki annak idején fuvolán játszott -, és leráncigálta róla daróckabátját. Amikor nyakon csípte, odakiáltotta két másik bajtársát, rájuk bízta a halottat, hogy fogják egy darabig, ő maga pedig a csizmaszárbá nyúlt, csak egy pillanatra, hogy elővegye onnan nyírfaháncsból való burnót-szelencéjét, és felfrissítse életében még soha olyan cudarul meg nem dermedt orrát, de a burnót - úgy látszik - olyanfajta volt, hogy még a halott se bírta elviselni: az éjjeliőr, ujjával befogva a jobbot, még nem is érkezett a bal orrlyukával felszippantani egy fél marékra válót, amikor a hulla akkorát tüsszentett, hogy mindhármójuknak a szemét telefröccsentette. Amíg ők öklüket a szemükhöz emelték, hogy megtöröljék, a halott szórén-szálán eltűnt, úgyhogy jószerint azt se tudták: csakugyan a kezükben volt-e vagy sem. Ettől fogva az éjjeliőrök úgy iszonyodtak a hulláktól, hogy még az élőket is féltek elcsípni, és csak messziről kurjongatták: „Hé, eredj dolgodra!” A hivatalnok hullája pedig már a Kalinka-hídon túl is felbukkant, és nem kis rémületet keltett az ijedős természetű emberekben.

No de mi teljesen a faképnél hagytuk azt a tekintélyes személyt, pedig valójában alighanem ő volt az oka, hogy egyébként elejétől végéig színigaz történetünk fantasztikus irányba csapott. Először is, igazságérzetünk megköveteli, hogy elmondjuk: a tekintélyes személy nem sokkal szegény tönkresilányított Akakij Akakijevics távozása után valami szánalomfélét érzett. A részvét nem volt számára ismeretlen érzés, sok nemes indulat előtt nyitva állt szíve kapuja, bár a rangja igen gyakran nem engedte megnyilvánulni ezeket a nemes indulatokat. Mihelyt kilépett dolgozószobájából a látogató, a tekintélyes személy töprengeni kezdett szegény Akakij Akakijevics esetén. Attól fogva csaknem mindennap megjelent előtte a halálsápadt Akakij Akakijevics képe, aki nem bírta elviselni a hivatalos dorgálást. Ez a gondolat annyira aggasztotta, hogy egy hét múlva rászánta magát: elküld hozzá egy hivatalnokot, tudakolja meg, hogy van Akakij Akakijevics, és nem lehetne-e valóban segíteni rajta. Amikor jelentették, hogy Akakij Akakijevicsét idő előtt sírba vitte a láz, lelkiismeretének szemrehányó hangját hallotta, és egész nap rossz hangulatban volt. Kissé szórakozni kívánt, el akarta felejtetni ezt a kellemetlen benyomást, ezért hát elment egyik barátjához estélyre. Ott igen rendes társaságot talált, és ami a fő, csaknem egytől egyig azonos rangú vendégek gyűltek össze, úgyhogy az égvilágon semmi sem feszélyezte. Ez csodálatos hatással volt a kedélyére. Nekividult, nyájasan beleelegyedett a társalgásba, kedves volt; egyszóval igen kellemesen

töltötte az estét. Vacsora közben megivott két pohár pezsgőt, ez pedig - amint tudjuk - jókedv-csinálás szempontjából nem is olyan rossz eszköz. A pezsgő hajlamot öntött beléje különféle csintalanságokra. Így például elhatározta, hogy még nem hajtat haza, hanem elszáncózik Karolina Ivanovnához - valószínűleg német származású hölgyismerőshöz -, aki iránt teljesen baráti érzelmekkel viseltetett. Meg kell mondani, hogy a tekintélyes személy már csöppet sem fiatal ember, viszont gyöngéd férj és tisztos családapa volt. Két fia - akik közül az egyik már hivatalban szolgált - és csinos, tizenhat esztendő, kissé fitos, de helyes kis orrú lánya mindennap kézcsókra járult eléje, és így köszöntötte: „Bonjour, papa.” Hitvese - még mindig eléggé üde, sőt csöppet sem csúnya hölgy - először a saját kezét nyújtotta csókra, azután másik oldalára fordította, és ő csókolta meg a férje kezét. De a tekintélyes személy, noha egyként teljességgel meg volt elégedve e gyöngéd, házias családi élettel, nem tartotta illetlennek, hogy baráti kapcsolatokat tartson fenn a város másik végén lakó hölgygel. Ez a jó barátnő csöppet sem volt csinosabb vagy fiatalabb az ő feleségénél, de hát vannak ilyen rejtélyek a világon, és nem ránk tartozik, hogy ítéljünk bennük. Szóval, a tekintélyes személy lement a lépcsőn, és a szánkóba fellépve odaszólt a kocsisnak: „Karolina Ivanovnához!” Ő maga pedig igen kényelmesen beburkolózott meleg bundájába, és abba a kellemes állapotba merült, amelynél remekebbet ki se lehetne találni az orosz ember számára, vagyis abba az állapotba, amikor semmire se gondol az ember, de a kellemesnél kellemesebb gondolatok mégis maguktól másznak a fejébe, megkímélik attól a fáradságtól, hogy keresse, kergesse őket. A legnagyobb élvezettel idézte emlékezetébe - de csak úgy könnyedén - az eltöltött este valamennyi vidám mozzanatát, minden szót, amely kacagásra ingerelte a kis társaságot, egyiket-másikat magában dünnyögve el is ismételte, és úgy találta, hogy még mindig ugyanolyan mulatságosak, mint azelőtt; így aztán nem csoda, hogy egyedül is szívből kacagott rajtuk. Igaz, hogy néha bántotta a neki-nekirohanó szél, amely isten tudja, honnan vette magát, és miért fúj annyira, de olyan cudarul vágott az arcába, marékszámra szórta a havat a szeme közé, és úgy dagasztotta a bunda gallérját, mint a vitorlát. Majd természetfeletti erővel a fejére borította, hogy folyton bajlódnia kellett a kikászálódással. A tekintélyes személy hirtelen úgy érezte, hogy valaki erősen galléron ragadta őt. Amikor megfordult, egy elnyűtt, ócska egyenruhás, alacsony embert vett észre, és nem minden rémület nélkül ismert rá Akakij Akakijevicsre. A hivatalnok arca olyan fehér volt, mint a hó, és tökéletesen úgy festett, mint valami halott arca. De a tekintélyes személy rémülete csak akkor hágott tetőfokára, amikor a hulla szája kinyílt, borzalmas síri búzt lehelt rá, és efféléket mondott: „Ahá, no végre! Végre valahára tégedet is... izé... nyakon csíptelek! Éppen a te bundád kell nekem! Nem jártál el az ügyemben, sőt össze is szídtál - most hát csak add ide a magadét!” Szegény tekintélyes személy majd szörnyethalt. Akármilyen kemény legény volt is a hivatalában, meg általában alárendeltjeivel szemben, bármennyire is mondta mindenki, aki csak egy pillantást vetett férfias külsejére és termetére: „Ez aztán ember a talpán!” - most itt éppúgy félelmet érzett, hogy nem minden ok nélkül tartott valami beteges rohamtól. Önként vetette le sebtiben a bundáját, és magából kikelve üvöltött rá a kocsisra: „Gyerünk haza, lóhalálba!”

A kocsis miután meghallotta ezt a hangot, amelyet gazdája rendszerint csak a legkritikusabb pillanatokban szokott hallatni, sőt sokkal kézzelfoghatóbb dolgokkal is kísélni, minden eshetőségre számítva a válla közé húzta a fejét, meglendítette az ostort, és nekiiramodott a szán, mintha puskából lőtték volna ki. Jó hat perc múlva a tekintélyes személy már házának kapuja előtt állt. Ahelyett, hogy Karolina Ivanovnához érkezett volna, otthon kötött ki, sápadtan, halálra rémülten, bunda nélkül; valahogy elvánszorgott a szobájáig, és a legnagyobb nyugtalanságban töltötte az éjszakát, úgyhogy másnap reggel a teánál lánya kereken meg is mondta neki: „Papa, te ma egészen sápadt vagy!” De a papa hallgatott, és senkinek sem szólt egy árva szót sem arról, hogy mi történt vele, hol volt, és hová akart száncózni. Ez az eset erős hatást tett rá. Sokkal ritkábban mondta alárendeltjeinek: „Hogyan merészel ön? Tisztában van maga

azzal, hogy ki áll maga előtt?”, ha pedig mégis mondta néha, legfeljebb csak akkor, ha előbb meghallgatta, miről van szó.

De még érdekesebb, hogy ez után az eset után teljesen megszűnt a hivatalnok kísértetjárása: úgy látszik, a tábornok bundáját éppen reá szabták, legalábbis már sehol se lehetett olyan eseteket hallani, hogy valakiről is lehúzták volna a köpönyeget. Egyébként sok jövő-menő és aggodalmaskodó ember sehogy se akart csillapodni, és azt pletykálta, hogy a távoli városrészekben még mindig fel-felbukkan a halott hivatalnok. Csakugyan: egy Kolomna-negyedbeli éjjeliőr a tulajdon szemével látta, amint a kísértet előbukkant egy ház mögül, de az éjjeliőr természetből fogva kissé gyöngé lévén - annyira, hogy egyszer egy magányos ház mögül előrohanó közönséges, esztendő árny leverte a lábáról, a körülötte ácsorgó bérkocsisok nagy mulatságára, akiktől a csúfolódás fejében egy-egy garast követelt dohányra -, egyszóval, gyöngé lévén, nem merte megállítani, hanem csak úgy ment utána a sötétbe, míg végül a kísértet hirtelen körülnézett, megállt, és azt kérdezte: „Neked meg mi kell?” - és akkora öklöt mutatott, amilyen öklük nincs is eleven embereknek.

A éjjeliőr azt felelte: „Semmi” - és azonnal visszafordult. De a kísértet most már sokkal magasabb volt, óriási bajuszt viselt, valószínűleg az Obuhov-híd felé irányította lépteit, és eltűnt a koromsötét éjszakában.

.oOo.